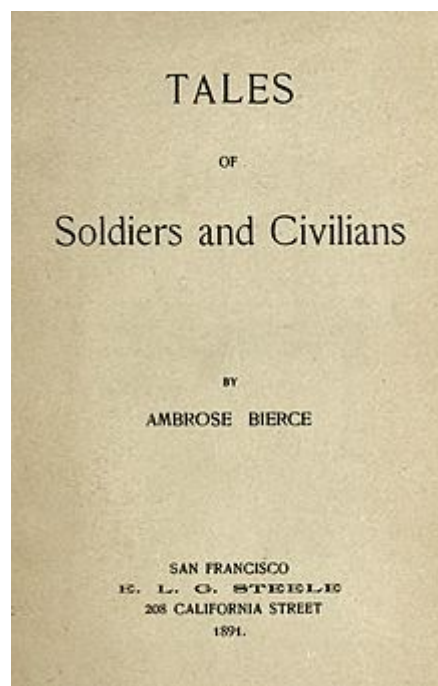
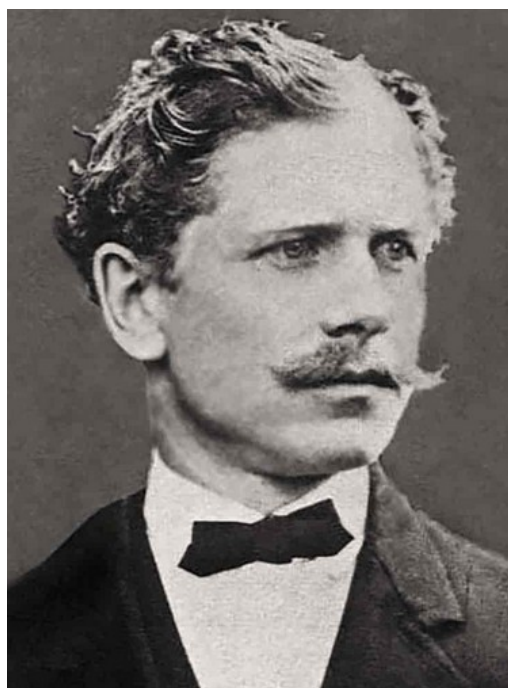

Noorse leesteksten niveau 3
deel 7

Eddy Waumans

En hendelse ved Owl Creek-broen (Ambrose Bierce)

Ambrose Bierce (1842–1914(?)) var en amerikansk forfatter, journalist og satiriker, kjent for sin skarpe **wit** og mørke humor. Han er kanskje mest berømt for sin samling av noveller, spesielt "Tales of Soldiers and Civilians" (1891), som inneholder historier fra den amerikanske borgerkrigen, en **opplevelse** han selv deltok i.

Bierce er også kjent for sin definisjonsbok "The Devil's Dictionary", hvor han gir humoristiske og ofte bitende definisjoner av ord. Noen sitater fra boka:

*Agitator: En politiker som **rist**er frukttrærne til naboen for å få **marken**¹ i eplene til å skifte **oppholdssted**².*

*Allianse: I internasjonal politikk, pakt mellom to tyver som har hendene så dypt i hverandres **lommer** at de ikke **hver for seg** kan plundre en tredje.*

*Erfaring er det som **avslører** for oss at vi har oppgitt ungdommens **feiltagelser** til fordel for alderens*

***Ydmykhet**¹: **tilbørlig**² og vanlig holdning overfor rikdom eller makt. Passer spesielt godt når en*

gevatheid

gebeurtenis

schudt aan

¹ de worm; ² verblijfplaats

zakken

ieder voor zich

onthult

vergissingen

¹ deemoed; ² gepaste

arbeidstager¹ henvender seg² til en arbeidsgiver

¹ werknemer; ² zich richt tot

Bierce hadde en kompleks personlighet og en skeptisk holdning til samfunnet, noe som **gjenspeiles** i hans litterære verk. Han var en tidlig eksponent for realismen og naturalismen i amerikansk litteratur, og hans historier **utforsker** ofte temaer som død, krig og menneskelig natur.

weerspiegeld wordt

onderzoeker

Mot slutten av livet forsvant Bierce på **mystisk vis** under den meksikanske borgerkrigen,, og hans skjebne er fortsatt et mysterium.

mysterieuze manier

Hans arbeid har hatt en **varig** innflytelse på amerikansk litteratur, og han blir ofte husket som en av de **tidlige** mesterne innen kortprosa.

blijvende

vroegste

Novellen "An occurrence at Owl Creek Bridge" ("En **hendelse** ved Owl Creek-broen ") er fra samlingen In the Midst of Life: Tales of Soldiers and Civilians (1892)

gebeurtenis

*Den amerikanske borgerkrigen (1861-65) er **rammen** rundt mesteparten av hendelsene i novellesamlingen. Disse er nok i stor grad inspirert av forfatterens egne opplevelser som soldat i **nordstatenes hær**.*

het kader

(...)

*Den **edruelige** og mekaniske fortellerstemmen fungerer som en sterk kontrast til de fryktelige episodene som ble skildret, og virker som en **påminnelse** om hvordan krig **umenneskeligjør** og devaluerer menneskets verdi og individualitet. (William Gjerde, Bøygen, 4/2013)*

het leger van de Noordelijken

nuchtere

herinnering
ontmenselijk

vereenvoudigd

Den norske teksten under er noe **forenklet**.

I

En mann sto på en jernbanebro i Alabama og så ned i vannet under ham Han hadde hendene på ryggen. De var bundet sammen med en snor. Et **rep** lå rundt halsen hans. Repet var festet til en stor **bjelke** over hans hode. Når ham sto hans **bødler**: to soldater fra den nordlige hæren og en sersjant. Litt til siden sto en offiser. En vaktpost sto ved hver ende av broen. Kapteinen så på de to soldater, men sa ingen ting.

touw
balk
beulen

Manne som ville bli hengt var omkring 35 og var en **sivilist**. Han var en pen mann med langt, sort hår som var kammet **bakover**. Han hadde mustasje og skjegg; øyene var store og grå. Han så ut til å være en **hyggelig** mann. Det var klart at han var ingen vanlig morder. Hæren hengte mange slags mennesker.

burger
naar achteren

vriendelijke

Den dødsdømte hadde ikke fått **hette** over hodet eller **bind** for øynene. Han lot blikket gli ned på elvevannet som rant under ham. Et stykket **drivved** fanget hans oppmerksomhet. Han fulgte det med øynene. Det beveget seg langsomt. For en **doven** elv! Han lukket øynene og tenkte på sin kone og sine barn.

kap
blinddoek

drijfhout

luie

Men det var en ting som forstyrret ham. Han hørte en lyd han ikke kjente igjen, en klar, skarp, metallisk lyd. Han lurte på hva det kunne være, det **låt**¹ som hammerslag mot en **ambolt**² og syntes å komme fra overalt. Stillheten mellom hvert slag varte **gradvis** lenger og lyden vokste i styrke og skarphet. Det han hørte var tikkingen av hans eget ur.

¹ klonk; ² aambeeld

geleidelijk

Han åpnet øynene og så på vannet igjen. Hvis jeg bare kunne få løs hendene, tenkte han, kunne jeg rive av meg repet og hoppe i elven. Da kunne jeg dykke for å **unnslippe** kulene, svømme til **bredden**¹, **stikke til**² skogs og komme meg hjem.

ontkomen aan
¹ de oever; ² wegvluchten

Idet disse tankene gikk gjennom hans hode, nikket kapteinen til sersjanten. Sersjanten gikk et skritt til siden.

II

Peyton Farquhar var en rike **plantasjeeier** og eide mange slaver. Han var politiker og brennende **sørstatspatriot**. Omstendigheter hadde forhindret ham i å gå inn i hæren, og han **følte seg ille til mote** over det. Han lengtet etter å **utmerke** seg, og håpet at muligheten ville dukke opp. I mellomtiden gjorde han hva han kunne: intet **vågestykket** var for farlig.

planter

aanhanger van de zuidelijke staten

voelde zich niet op zijn gemak onderscheiden

risico

En kveld mens Farquhar og hans kone satt på en benk ved inngangen til plantasjen, red en gråkledt soldat opp til dem og ba om et glass vann.. Mens fru Farquhar gikk etter vann, spurte mannen hennes **ivrig** etter nytt fra fronten.

vurig

"Yankeene **holder på å** reparere jerenbanen" sa soldaten, "og de forbereder et nytt angrep. De har nådd frem til Owl Creek-broen og reparert den. Kommandanten har sendt ut en ordre som er blitt hengt opp overalt: enhver sivilist som forsøker å sabotere jernbanen, vil bli arrestert og hengt **til stede**."

zijn bezig met

ter plaatse

"Hvor langt er det til Owl Creek-broen?" spurte Farquhar.

"Omtrent fem mil" var svaret.

"Har de soldater på denne siden av eleven?"

"Bare en utkikkspost noen kilometer unna, ved jernbanen, og en vaktpost ved denne enden av broen."

"Hva hvis en mann – en sivilist som er villig til å ta sjansen på å bli hengt – klarer å komme seg forbi utkikksposten og overmanner vaktposten," spurte Farquhar, "Hva vil han være i stand til å gjøre?"

Soldaten tenkte seg om. "Jeg var der for en måned siden," sa han, "Jeg så at vinteren har etterlatt en masse drivved mot **bropilarene** på denne siden av broen. "Denne veden er tørr nå og vil sikkert brenne som tørt gress."

de brugpijlers

Fruen kom med vannet, og soldaten drakk. Han bukket og red av gårde.

En time senere, etter mørkets frembrudd, passerte han plantasjen på nytt og gikk nordover i samme retning som han hadde kommet fra. Han var en **speider**¹ fra **den føderale hæren**².

¹ verkenner; ² de noordelijken

III

Peyton Farquhar falt fra broen og mistet bevisstheden. Han virket død, men ble vekket til live igjen av smerten fra et sterkt press på halsen. Det føltes som om han ble kvalt. Intense smerter jog fra nakken gjennom hver eneste del av kroppen. Det var som om hodet skulle eksplodere. Han kunne ikke tenke, det eneste han følte var smerte.

Plutselig ble hodet hans fylt av en uhyggelig **brøl**, og alt ble kalt og mørkt. Han kunne tenke igjen og skjønnte at repet hadde **røket** og at han hadde falt i elven. Han åpnet øyene i mørket og så et glimt av lys over seg, men det var fjern og utilgjengelig! Han sank fortsatt og lyset ble svakere og svakere. Plutselig begynte det likevel å vokse i størrelse. Det ble klarere og han skjønnte at han var på vei opp mot **overflaten**.

Han gjorde et forsøk på å få løs hendene. Snoren løsnet; armene var frie. Han hadde fortsatt tauet rundt halsen, men rev den av og kastet den til side.

Han hadde fryktelig vondt i halsen nå. Hodet hans sto i brann. Hjertet hoppet voldsomt. Smertene var uutholdelige. Hodet brøt **vannflaten**, øynene ble blendet av sollyset og lungene fylte seg med luft.

Alle **sansene** var skarpe nå. De registrerte ting han aldri før hadde lagt merke til. Han kjente **krusningene**¹ av vannet mot **kinnene**² sine. Han så på skogen ved elvebredden og så hvert tre og nervene i hvert eneste blad – selv insektene på dem så han: **gresshopperne**¹, **fluene**² med sine glinsende kropp og edderkoppene som vevde **spindelvevene** sine.

Han så broen, kapteinen, sersjanten, de to soldatene. De ropte og gestikulerte mens de pekte på ham. Kapteinen hadde trukket pistolen sin, men skjøt ikke. De andre var ubevæpnet. Bevegelsene deres **virket** groteske.

gebrul

stuk gegaan

de oppervlakte

het wateroppervlak

zintuigen

¹ het gekabbel; ² wangen¹ de sprinkhanen; ² de vliegen

spinnenwebben

zagen er ... uit

Plutselig hørte han et skarpt smell, og noe slo ned i vannet bare noen centimeter fra hodet hans.

Han hørte nok et smell og så at en av vaktpostene sto med et gevær mot skulderen. En liten sky av blå røyk steg opp fra **munningen**. Han hadde **bommet** to ganger. han var slett ikke noen god skytter.

de mond (van een geweer)
zijn doel gemist

Lyden av en klar og høy stemme skar gjennom luften og overdøvet all annen lyd. Farquhart hadde besøkt **leirer** nok til å kjenne den fryktelige betydningen av offiserens kalde og ubarmhjertige stemme som ropte: "Gi akt, kompani! På aksel gevær! Sikt! Fyr! . . . :

legerkampen

Han dykket så dypt han kunne. Vannet brølte i ørene hans, men allikevel hørte han **salven**, og på vei opp mot overflaten igjen møtte han skinnende metallbiter som sakte sank nedover i vannet. De var ubehagelig varme, og han skjøv dem vekk.

het salvo

Han **gispet etter luft** da han brøt vannoverflaten og så at han hadde kommet lenger nedover elven og derfor nærmere sikkerheten. Soldatene holdt på å lade igjen. De to vaktpostene fyrte igjen og bommet for andre gang.²

snakte naar adem

"Å bli hengt eller drukne," sa Farquhar til seg selv "er ikke så ille; men jeg ønsker ikke å bli skutt. Nei; jeg vil ikke bli skutt; det er ikke rettferdig."

Han svømte hurtig med strømmen. "Offiseren vil nok ikke gjøre den samme **tabben**," tenkte han "Han har sikkert allerede gitt kommandoen om å fyre fritt. Jeg kan ikke dukke unna alle kuler. "

flater

Et voldsomt **plask** noen meter unna ble fulgt av en høy **hvinende**¹ lyd, som **avtok**² i styrke, **tilsynelatende** reiste tilbake i luften før den endte i en forferdelig eksplosjon som **rystet** elven! Et vegg av vann reiste seg og falt ned på ham, blendet ham, kvalte ham! De hadde brukt kanonen. Han hørte skuddet hvine gjennom luften og knuse **grenene**¹ i skogen **bortenfor**².

plons
¹ gierde; ² afnam
ogenschijnlijk
deed schudden

"De kommer ikke til å gjøre det samme igjen"

¹ de takken; ² verder weg

tenkte han; "neste gang kommer de til å bruke en ladning med **blykuler**. Jeg må holde øye med kanonen; røyken vil varsle meg. **Braket** kommer jeg til å høre for sent.

loden kogels
het lawaai

Plutselig **spant**¹ han rundt som en **snurrebass**². Vannet, elvebreddene, skogen, broen, som nå var langt borte, soldatene: alt var redusert til farger. Han var fanget i en **malstrøm** og følte seg svimmel og kvalm.

¹ draaide; ² tol

draaikolk

Noen øyeblikk senere ble han kastet opp på den venstre elvebredden bak et utstikkende punkt som skjulte ham for fienden. Han kom til seg selv igjen og gråt av glede. Han gravde fingrene ned i sanden, kastet den over seg og **velsignet** den. Den så ut som diamanter, rubiner, smaragder; den lignet på alt det vakreste han kunne tenke seg.

zegende

Trærne på elvebredden så ut som enorme **hageplanter**¹. Et **merkelig**² rosenrødt lys var synlig blant stammene og vinden lagde musikk i tretoppene. Han følte ikke noe behov for å flykte fra fiendene sine: han ville bli der til de **pågrep** ham igjen.

¹ tuinplanten; ² merkwaardig

Kanonen vekket ham fra drømmen. Han kom seg på bena og skyndte seg til skogen. Han orienterte seg etter solen og **vandret** hele dagen. Skogen virket uendelig; ikke et eneste sted fant han en **lysning**¹ eller en **tømmervei**². Det føltes uhyggelig. Da mørket falt på følte han seg utmattet og sulten, men tanken på kone og barn raste gjennom hodet og drev ham videre.

gevangennamen

zwierf

¹ open plek in neen bos; ² hout-hakkerspad

Til slutt fant han en vei som førte ham i det han visste var riktig retning. Veien var bred som en bygate, men uten hus, uten så mye som **bjeffingen** av en hund. Store, svarte trær formet en **rak** vegg på begge sider. Over hodet så han stjerner gruppert i de merkeligste formasjoner, arrangert på en slik måte at de måtte ha en hemmelig betydning. Skogen var full av underlige lyder, og flere ganger hørte han noen hviske på et fremmed språk.

het geblaf
rechte

Halsen hans **verket**¹ og var fryktelig **hoven**². Han

visste at den hadde en sort ring der tauet hadde vært.

Han kunne ikke lenger lukke øynene. Tungen var **sprukket**¹ og hoven av mangel på **væske**²; han stakk den ut mellom tennene. Han kunne ikke lenger føle gresset eller veien under føttene!

Han må ha falt i søvn og våknet igjen, for nå såhan en annen scene – kanskje han har kommet til seg selv etter noen feberfantasier. Han stod ved porten til sitt eget hjem.

Ingenting hadde endret seg; alt var lyst og vakkert i morgensolen. Hans kone, frisk og søt som alltid; kom ned fra verandaen for å møte ham. Ved foten av trappen ventet hun. Hvor vakker hun var! Han løp mot henne med **utstrakte** armer.

Men i samme øyeblikk som han ville omfavne henne, kjente han et **knusende** slag i nakken; et blendende hvitt lys flammet rundt ham; **kanonbrølet** fylte luften - og så var alt bare mørke og stillhet!

Payton Farquhar var død; kroppen hans, med brukket nakke, svingte **saktet** fra side til side under Owl Creek bro.

¹ deed pijn; ² gezwollen

¹ gebarsten; ² vloeistof

uitgestrekte

verpletterende

kanongebulder

langzaam

Hamsun refusert!

Tirsdag 3. August 1999 la Vidar Kvalshaug 13 grå, nøytrale konvolutter i posten. En dag eller to seinere la konvoluttene på **pultene** hos sekretærene i alle de norske forlagene som utga skjønnlitteratur.

bureaus

Innholdet var en novelle med et **følgebrev**, signert av en herr Ole K. Pedersen som bodde i Thomas Heftyes gate i Oslo. Sekretærene registrerte **manusene**, og Ole K. Pedersen begynte å vente.

bijgevoegde brief

manuscripten

Alle forlagene refuserte novellen. Det burde de kanskje ikke ha gjort: novellen var skrevet av Knut Hamsun. Kvalshaug hadde **rappet** en Hamsun-novelle som het "Zachæus" og sto i Krattskog (1903).

gejat

Han skrev novellen inn på PC og forandret navnene på hovedpersonene. **I tillegg** gjorde han teksten litt lettere å lese: dobbel "aa" ble til "å", "mig" ble til "meg" og så videre. Kvalshaug oppdaterte språket uten å forandre **tegnsettingen** og la inn noen skrivefeil. Og han ga forlagene en sjans til å avsløre bløffen ved å bruke pseudonymet Ole K. Pedersen. Hamsun var født Knud Pedersen og hans første bøker var utgitt under det navnet.

verder

de punctuatie

Svarene lot ikke vente på seg. Knut Hamsuns eget forlag Gyldendal skrev blant annet at

Forlaget mottar en stor mengde manuskripter hvert år, og vi må stille svært strenge krav til originalitet og litterær kvalitet for at utgivelse kan komme i betraktning.

Her er novellen. Teksten illustrerer et av de typiske **kjennetegnene** ved Hamsuns stil: kombinasjonen av presens og **preteritum** verbformer.

verleden tijd

Hamsun op 30-jarige leeftijd

Zachæus

I

Det hviler den dypeste fred over prærien. **I mil utover** er det ingen trær og ingen hus å se, bare **hvete** og grønt gress så vidt øyet kan nå. Langt, langt borte, som små **fluer**, sees hester og folk i arbeid, det er **slåttekarene**¹ som sitter på **bukken**² av maskinene sine og **meier**¹ ned gress i **furer**². Den eneste lyden som høres er **gresshoppenes** skrik og når **luftdraget** bærer på kommer en sjelden gang en annen lyd for øret, den **kneppende** larmen av **slåmaskiner** nede i horisonten. Denne lyden høres av og til merkelig nær ut.

Stedet er Billybony farm. Den ligger aldeles alene i det vide Vesten, uten naboer, uten noen forbindelse med verden og det er flere dagsreiser til nærmeste lille prærieby. Husene ser på avstand ut som et par bittesmå **skjær**¹ i det **uoverskuelige**² **hvetehavet**³. Farmen er ikke bebodd om vinteren; men fra våren av og til sen oktober er noen og sytti mann i arbeide med hveten. Det er tre mann på kjøkkenet, kokken og hans to medhjelpere og det er tjue **esler** på stallen **foruten** de mange hestene, men ingen kvinner, ikke en eneste kvinne er på Billybony farm.

Sola gløder med 102 grader Fahrenheit, himmel og

mijlenver
tarwe
vliegen
¹ de maaiers; ² de bok
¹ maaien; ² voren
van de sprinkhanen
¹ de bries
klikkende
maaiers

¹ klipjes; ² enorme; ³ zee van
tarwe

ezels
naast

jord står og **dirrer** i denne heten og intet ordentlig vindpust **svaler**¹ luften. Sola ser ut som et **morass**² av ild.

Også hjemme ved husene er alt stille, men fra det store skuret som brukes som kjøkken og spisesal, hører man stemmer og skritt fra kokken og **svennene** hans som flyr svært travle omkring. De fyrer med gress i de svære komfyrene og røyken som velter opp av skorsteinen er blandet med **gnister** og flammer. Når maten blir ferdig bæres den ut i **sinkbaljer** og løftes opp på vogner. Så spennes eslene for og de tre mennene kjører ut på prærien med maten.

Kokken er en svær **ire**, førti år, gråhåret, med militært utseende. Han er halv naken med åpen skjorte og brystkassa er som en **møllesten**. Han kalles Polly av **alle og enhver** fordi han ligner en papegøye i ansiktet. Polly har vært soldat nede ved et av fortene i Syden, han er litterær og kan lese. Derfor har han også en **visebok** med seg på farmen i tillegg til en gammel utgave av en avis. Disse klenodiene tillater han ikke noen av de andre folkene å røre, han har dem liggende på en **hylle** i kjøkkenet for å ha dem for hånden i sine ledige øyeblikk. Og han bruker dem svært ofte.

Men Zachæus, hans elendige **landsmann** som er nesten blind og bruker briller, har en gang **fått tatt i** avisen for å lese i den. Det nyttet ikke å by Zachæus en alminnelig bok med små bokstaver som løp sammen i tåke for ham, derimot var det ham en **sann** fornøyelse å holde kokkens avis i hånden og **dvele** ved annonsenes store skrift. Men kokken savnet øyeblikkelig skatten sin, oppsøkte Zachæus i sengen hans og rev avisen til seg. Så **utspant** det **seg** et heftig og morsomt **munnhuggeri** mellom disse to mennene.

Kokken kalte Zachæus en **svarthjertet** røver og **horesønn**. Han knipset fingrene sammen under hans nese og spurte om han noensinne hadde sett en soldat, om han viste hvordan et fort så ut. Ikke det, nei. Men da skulle han helst **passé seg**, for Guds skyld **passé seg**. Hold kjeft! Hva fortjente han pr. måned? Hadde han eiendommer i Washington og

trilt

¹ verkoelt; ² moeras

helpers

vonken

zinken kuipen

Ier

molensteen

iedereen

liedjesverzameling

plank

landgenoot

te pakken gekregen

echt

blijven hangen

ontspon

twistgesprek

vervloekte

hoerenzoon

oppassen

kalvet kua hans i går?

Zachæus svarte ikke på dette, men han beskyldte kokken for å koke rå mat og servere brødpudding med fluer i.

Dra til helvete og ta avisen med deg! Han - Zachæus - var en **rettskaffen** mann, han ville ha lagt avisen tilbake på plass når han hadde studert den. Stå ikke der og **spytt** på gulvet, din skitne hund!

Og Zachæus' blinde øyne sto som to harde **stålkuler** i det harde ansiktet. Men fra den dagen av var et evig fiendskap mellom de to landsmennene...

Vognene med maten fordeler seg ut over prærien og **bespiser** hver sine femogtjue mann. Folkene kommer løpende fra alle kanter, river litt mat til seg og kaster seg under vognene og under eslene for å få litt skygge under måltidet. Etter ti minutters tid er maten spist, **formannen**¹ sitter allerede i **salen** og kommanderer folkene til arbeidet igjen, og proviantvognene kjører tilbake til farmen.

Men mens kokkens medhjelpere nå vasker og renser **kopper og kar** etter middagen sitter Polly selv ute i skyggen bak huset og leser for tusende gang sine sanger og soldatviser fra den kjære boken som han hadde hatt med seg fra fortet i Syden. Og da er Polly soldat igjen.

II

Om kvelden når det allerede er **skumt** ruller syv **høyvogner** sakte hjem fra prærien med **arbeidsstyrken**. De fleste vasker hendene sine ute på gården før de går inn til kveldsmaten, noen kjemmer også håret sitt. Det er alle nasjoner og flere **raser**, det er yngre og eldre personer, innvandrere fra Europa og **innfødte**¹ amerikanske **landstrykere**², alle sammen mer eller mindre **rakkere**¹ og **avsporede eksistenser**².

De mer **velhavende** av banden går med revolver i baklommen. Maten **inntas** vanligvis i all hast uten at noen snakker noe særlig. De mange menneskene har

rechtschapen

spuw

stalen kogels

van eten voorzien

¹ de voorman; ² het zadel

potten en pannen

donker

hooiwagens

de arbeiders

rassen

¹ autochtone

² zwervers

¹ schelmen; ² van het rechte pad

afgeraakte wezens

welgestelde

wordt genuttigd

respekt for formannen som spiser med dem. Og når måltidet er over **begir** folkene seg øyeblikkelig **til ro...**

naar bed gaan

Men nå skulle Zachæus vaske skjorten sin. Den var blitt stiv av svette, den gnaget ham om dagen når sola **stekte** over ryggen hans.

brandde

Kvelden var mørk og alle var gått til ro, det lød ennå bare en dempet **passiar** borte fra det store soveskuret.

gepraat

Zachæus gikk bort til kjøkkenveggen hvor det sto flere **beholdere** med regnvann. Det var kokkens vann, han samlet det **omhyggelig** under regnværsdagene fordi vannet på Billybony var for hardt og kalkholdig til å vaske i.

reservoirs
zorgvuldig

Zachæus tok den ene av vannbeholderne, tok skjorten av seg og begynte å **gni** den. Kvelden var stille og kald, han frøs veldig, men skjorten måtte renses og han **plystret** til og med litt.

wrijven

floot

Da åpner kokken plutselig kjøkkendøra. Han holder en lampe i hånden og en bred stråle av lys faller på Zachæus.

Aha, sa kokken og **steg ut**.

kwam naar buiten

Han satte lampen ned på **trappetrinnet**, gikk inntil Zachæus og spurte: "Hvem har gitt deg det vannet?"

de trede

"Jeg tok det," svarte Zachæus.

"Det er mitt vann," skrek Polly.

Zachæus svarte ikke noe til dette, han begynte bare igjen å gjenta beskyldningen om fluene i puddingen.

Støyen¹ fra de to **karene**² lokket til seg folkene fra soveskuret, de sto der i **klynger** og frøs og hørte med største interesse på **ordvekslingen**.

¹ het lawaai. ² kerels
groepjes
woordenwisseling

Polly skrek mot dem: "Er det ikke **storartet** av denne **smågrisen**? Mitt eget vann!"

geweldig
varkentje

"Ta vannet ditt," sa Zachæus og tømte beholderen.

Jeg har brukt det."

Kokken satte **neven** under øynene hans og spurte:
"Ser du den?"

"Ja," svarte Zachæus.

"Jeg skal la deg få smake denne."

"Hvis du tør."

Så lød med ett lyden av noen hurtige slag som ble gitt og betalt tilbake i samme stund. Tilskuerne utstøtte **hyl**¹ på hyl som var uttrykk for deres **bifall**² og **trivsel**.

Men Zachæus holdt ikke ut lenge. Den blinde irlenderen var desperat som en **lemen**, men var alt for kort i armene til å få utrettet noe videre med kokken. Til sist **ravet** han tre, fire skritt bort og falt om.

Kokken vendte seg mot mengden: "Javel, der ligger han. La ham ligge, en soldat har **felt** ham."

"Jeg tror han er død," sier en stemme.

Kokken trekker på skuldrene.

"Veldig bra!" svarer han overmodig. Og han føler seg som en stor og uovervinnelig **seierherre** foran folket, han **kneiser med nakken** og vil understreke sin **betydning**, han blir litterær.

"La ham ligge," sier han, "Er han amerikaneren **Daniel Webster**? Her kommer han og vil lære meg å koke pudding, jeg som har kokt mat for generaler! Er han **oberst** over prærien, spør jeg."

Og alle måtte beundre Pollys tale.

Da reiste Zachæus seg fra bakken igjen og sier like trassig: "Kom an, din **reddhare**!"

Folket brøler av **henrykkelse**; men kokken smilte medlidende og svarte: "Nonsens! Jeg kan like godt slåss med denne lampen."

zijn vuist

¹ kreten; ² goedkeuring
vermaak

lemming

wankelde

geveld

overwinnaar
wierp zijn hoofd in de nek
belang

zie onderaan

kolonel

angsthaas

Dermed tok han lampen og gikk langsomt og verdig inn.

Det ble mørkt på plassen og folk bega seg igjen tilbake til soveskuret. Zachæus tok opp skjorten sin, **vridde** den omhyggelig og tok den på seg. Så slentret også han etter de andre for å finne sin **briks** og komme til ro.

III

Dagen etter lå Zachæus på kne i gresset ute i prærien og smurte maskinen sin med olje. Sola var like streng i dag og øynene rant fulle av svette bak brillene. Plutselig rykker hestene et par skritt frem, hva de nå ble redde for eller om et insekt hadde stukket dem. Zachæus utstøter et skrik og hopper høyt opp fra bakken. Like etter begynner han å svinge sin venstre hånd i lufta og går fram og tilbake med jagende **skritt**¹. En mann som kjører **høyriven**² et stykke borte stanser hesten sin og spør: "Hva er i veien?"

Zachæus svarer: "Kom hit et lite øyeblikk og hjelp meg."

Da mannen kommer viser Zachæus ham en blodig hånd og sier: "Jeg har fått en finger skåret av. Det skjedde nettopp nå. Let etter fingeren, jeg ser den ikke."

Mannen leter etter fingeren og finner den i gresset. Det var to **ledd** av den. Den begynte allerede å **visne**¹ og så ut som et lite **lik**².

Zachæus tar fingeren i hånden, ser **gjenkjennende** på den og bemerker: 'Jo det er den. Vent litt, hold den et øyeblikk.'

Zachæus trekker opp skjorten sin fra buksa og river to **strimler** av den: med den ene forbinder han hånden sin, i den andre vikler han den **avskårne** fingeren sin og stikker den i lommen. Så takker han kameraten for hjelpen og setter seg igjen opp på maskinen.

opwinding

wrong
brits

¹ stappen; ² de mechanische
hooihark

kootjes
¹ onfris uitzien; ² lijk

herkennend

repen
afgesneden

Han holdt ut nesten til kvelds. Da formannen fikk høre om hans ulykke skjelte han ham ut og sendte ham hjem til farmen med en gang.

Det første Zachæus gjorde var å **gjemme** den avskårne fingeren. Han hadde ikke sprit, han **helte** maskinolje i en flaske, **slapp** fingeren ned i den og **korke**t halsen godt til. Flasken la han under **stråsekken** i brisken sin.

I en hel uke ble han liggende hjemme, han fikk heftige smerter i hånden og måtte ligge med den ganske stille natt og dag, det **gikk ham til hodet**, han fikk også feber i kroppen og han led og gremmet seg. En **uvirksomhet** som denne hadde han aldri før **vært ute for**, ikke engang for noen år siden da **mineskuddet** gikk av og skadet øynene hans.

For å gjøre hans miserable stilling enda verre kom kokken selv med maten til sengen hans hver dag og nyttet leiligheten til å **tirre** den sårede. De to fiendene fikk seg mang en god **trette** denne tiden og det hendte mer enn en gang at Zachæus måtte vende seg mot veggen og bite tennene sammen i taushet fordi han var **vanmektig**¹ overfor **kjempen**².

Imidlertid fortsatte de smertefulle **døgnene** å gå og komme igjen, gå og komme igjen med uutholdelig langsomhet. Så snart det var mulig, begynte Zachæus å sitte litt oppe i senga og under heten om dagen hadde han døra åpen til prærien og himmelen. Ofte satt han med åpen munn og lyttet etter lyden av slåmaskinene langt, langt borte og han snakket da **høylytt** til hestene sine som om han hadde dem foran seg.

Men den ondskapsfulle kokken, kunne nå heller ikke la ham være i fred. Han kom og **slo igjen** døra under **påskudd** av at det trakk, det trakk fryktelig og trekk måtte han ikke **utsette seg selv for**. Så tumlet Zachæus **ute av seg selv** opp av sengen og sendte en støvel eller **krakk** etter kokken og det var alltid hans **mening**¹ å ville gjøre ham til **krøpling på livstid**². Men Zachæus hadde ikke lykken med seg, han så for dårlig til å kunne sikte og så traff han

verbergen
goot

sloot ... met een kurk
de strozak

steeg hem naar het hoofd

periode van niets doen
meegemaakt
explosie in de mijn

tergen
ruzie

¹ weerloos; ² de reus

etmalen

hardop

sloeg ... dicht
voorwendsel
zich blootstellen aan
buiten zichzelf
kruk

aldri.

Den syvende dagen hadde han **erklært** at han ville spise middag inne i kjøkkenet. Kokken svarte at han absolutt ikke ville ha besøk av ham. Slik ble det. Zachæus måtte også i dag motta middagen på senga. Han satt der temmelig **forlatt** og vred seg av kjedsomhet. Nå visste han at kjøkkenet var tomt, kokken og hans hjelpere var ute på prærien med middagen, han hørte dem dra ut med sang og **skrål** for å **hovere**¹ over den **innesperrede**².

Zachæus stiger ut av sengen og vakler over til kjøkkenet. Han ser seg om, boken og avisen ligger på plassen sin, han griper den siste og vakler tilbake til soveskuret. Så tørker han brillene og begynner å lese de morsomme, store bokstavene i annonsene.

Det går en time, det går to - timene gikk så raskt nå. Zachæus hørte endelig at proviantvognene vendte tilbake og han hørte kokkens stemme som befalte hjelperne å vaske kopper og kar som vanlig.

Nå forsto Zachæus at avisen ville bli savnet, det var nettopp det øyeblikket da kokken gikk til biblioteket sitt. Han tenkte seg om et sekund og stakk avisa inn under **strå**madrassen i brisken. Litt etter tok han avisa raskt frem igjen og la den inn på huden. Aldri i livet om han ga den fra seg igjen!

Det går ett minutt.

Da kommer tunge skritt bort til soveskuret og Zachæus ligger og stirrer i taket.

Kokken kommer inn.

"Hvordan er et, har du avisen min?" spør han og stanser midt på gulvet.

"Nei," svarer Zachæus.

"Du har den!" **hveser** kokken og kommer nærmere.

Zachæus reiser seg opp. "Jeg har ikke din avis. Dra til helvete!" sier han rasende.

¹ bedoeling

² invalide voor de rest van zijn leven

verklaard

eenzaam

geschreeuw

¹ zich te verkneukelen over

² de opgeslotene

stro

sist

Men da kaster kokken den syke mannen ut på gulvet og begynner å lete i sengebrisen. Han vendte stråmadrassen og ristet det stakkars teppet flere ganger uten å finne det han søkte.

Du har den, fortsatte han å si. Men han måtte gå sin vei og var kommet helt ut på **gårdsplassen** da han vendte seg om og gjentok: "Du har tatt den. Men vent, min gode venn!"

Da lo Zachæus **ondskapsfullt** og sa: "Ja vel, jeg har tatt den. Jeg **hadde bruk for** den, ditt skitne svin."

Da ble kokkens papegøyeansikt blodrødt og det kom et **illevarelende** uttrykk i hans blikk. Han så tilbake på Zachæus og mumlet: "Bare vent!"

IV

Den neste dagen var det uvær, regn, voldsomme strømmer av vann slo mot husene som haglbyger og fylte kokkens vannbeholdere allerede tidlig om morgenen. Hele arbeidsstyrken var i hus, noen **lappet**¹ hvetesekkene til høsten, andre **gjorde i stand**² verktøy og redskaper som var gått i stykker og slipte knivene på slåmaskinene.

Da **middagsropet**¹ **lød**² reiste Zachæus seg fra sengen og ville følge de andre inn i spisesalen. Han ble **imidlertid** mottatt utenfor døren av kokken som brakte maten hans. Zachæus sa at han hadde bestemt seg for å spise sammen med de andre fra nå av, hånden hans var bedre og han hadde ikke feber lenger. Kokken svarte at hvis han ikke ville ha den maten som ble brakt til ham, så fikk han ingen. Han slengte **blikkfatet** i Zachæus' sengebrisk og spurte: "Er det kanskje ikke bra nok for deg?"

Zachæus gikk tilbake til sengen og ga seg. Det var best at han tok den maten han fikk.

"Hva slags mat har du laget i dag igjen?" knurret han bare og begynte å spise.

"Kylling," svarte kokken. Og det skjøt et glimt ut fra øynene hans idet han snudde seg og gikk ut.

de binnenplaats

boosaardig
had ... nodig

onheilspellende

¹ verstelden
² gereed maken

¹ sein dat de maaltijd klaar was
² weerklonk
echter

blikken schotel

"Kylling," mumlet Zachæus **for seg selv** og ransaket maten med sine blinde øyne. Det er det **faen** ikke, din løgner! Men det er kjøtt og saus. Og han spiste av kjøttet.

bij zichzelf
verdorie

Med ett får han et stykke i munnen som han ikke forstår. Det lar seg ikke skjære i, det er et bein med seigt kjøtt på og når han har gnaget den ene siden tar han det ut av munnen og ser på det. Den hunden kan beholde beinet sitt selv, mumler han og går bort til døråpningen for å undersøke det enda nøyere. Han vender og dreier det flere ganger. Plutselig løper han tilbake til briksen igjen og **ser etter** flasken med den avskårne fingeren i, - flasken er der men fingeren er borte.

plots

Zachæus går over til spisesalen. Han stanser med et forvrengt og likblekt ansikt innenfor døren og sier til kokken **i alles påhør** "Er ikke dette fingeren min?"

zoekt

Dermed **rekker** han en gjenstand **i været**.

in ieders bijzijn

Kokken svarer ikke, men begynner å **fnise** ved bordet sitt.

steekt ... omhoog

Zachæus holder en annen gjenstand i været og sier: "Og er ikke dette neglen min som var på fingeren? Kjenner jeg den ikke igjen?"

giechelen

Nå ble alle ved bordene oppmerksomme på de underlige spørsmålene fra Zachæus og ser forbauset på ham.

"Hva er i veien med deg?" spør en av dem.

"Jeg fant min avskårne finger i maten," forklarte Zachæus. "Han har kokt den, han ga meg fingeren i maten. Her er neglen også."

Da brøt det plutselig ut et brøl av latter fra alle bordene og folkene skrek i munnen på hverandre: "Har han kokt din finger og gitt den til deg? Du har bitt i den, ser jeg, du har gnaget i deg den ene siden."

"Jeg ser ikke så godt," svarte Zachæus. "Jeg visste ikke...jeg trodde ikke..."

Men så tidde han, snur seg og går ut av døren igjen.

Formannen måtte bringe folk til ro i spisesalen. Han reiste seg, **henvendte seg til** kokken og sa: "Kokte du fingeren sammen med det andre kjøttet?"

"Nei," svarte kokken. "Gode gud, nei. Hva slags mann **tar du meg for å være?** Jeg kokte den spesielt, i en annen kasserolle."

Men historien med den kokte fingeren ble til en **uuttømmelig** glede for banden hele ettermiddagen, man diskuterte og lo som gale av den, og kokken hadde en triumf som aldri før i livet sitt. Men Zachæus var forsvunnet.

Zachæus var gått ut på prærien. Uværet fortsatte og de fantes ikke skjul noen steder; men Zachæus vandret lenger og lenger ut over prærien. Han bar sin syke hånd i **fatle** og beskyttet den så god han kunne for regnet; **ellers** var han gjennomvåt fra øverst til nederst.

Han fortsetter å gå. Når det begynner å skumre stopper han, ser på uret sitt i skinnet av et lyn og går tilbake den samme vei han var kommet. Han går med tunge, **sindige** skritt gjennom hveten som om han har beregnet tiden og farten nøye. Ved åttetiden er han hjemme ved farmen igjen.

Det er nå aldeles mørkt. Han hører at folkene er inni i spisesalen **til kvelds**, og idet han kikker inn gjennom vinduet synes han å se kokken der og at han er i godt humør.

Han går bort fra huset, til stallen hvor han stiller seg **i ly** og stirrer inn i mørket. Gresshoppene tier, alt er stille, men regnet faller fremdeles og nå og da skjærer et **svovelfarget** lyn himmelen i to og slår ned langt ute på prærien.

Endelig hører han at folkene kommer fra aftenbordet og **begir seg**¹ til soveskuret **bannende**² og hurtig for ikke å bli våte. Zachæus venter ennå en time tålmodig, så begir han seg bort mot kjøkkenet.

wendde zich tot

denk je dat ik ben

onuitputtelijke

mitella
voor de rest

bezigde

voor het avondmaal

verdekt

zwavelkleurige

begeven zich

Det er ennå lys der inne, han ser en mann ved komfyren og han går rolig inn.

"God kveld", hilser han.

Kokken ser forbauset ut og sier til slutt: "Du kan ikke få noen mat i kveld."

Zachæus svarer: "**Greit**. Men gi meg litt såpe. Jeg fikk ikke skjorten min ren i går kveld, jeg må vaske den om igjen.

"Ikke i mitt vann," sier kokken.

Jo, **nettopp**. Jeg har den her like rundt hjørnet.

Jeg fraråder deg det.

"Får jeg såpe?" spør Zachæus.

"Jeg skal gi de såpe," svarer kokken. "Ut med deg!"

Og Zachæus går ut. Han tar den ene av vannbeholderne, bærer den bort til hjørnet rett under kjøkkenvinduet og begynner å plasje voldsomt.

Kokken hører det og kommer ut. I dag er han stor og **overlegen** som aldri før og han går rett mot Zachæus med **oppbrettede ermer**, bestemt og sint.

"Hva gjør du her?" spør han.

Zachæus svarer: "Ingenting. Jeg vasker skjorten min."

"I mitt vann?"

"Naturligvis."

Kokken kommer nærmere, bøyer seg over vannbeholderen og søker i vannet etter skjorten.

Da trekker Zachæus svarer: revolveren sin ut av bindet på den sårede hånden, setter den rett inn i øret på kokken og trykker av. Et lød et **smell** i den

vloekend

oké

precies

hooghartig
opgerolde mouwen

våte natta.

V

Da Zachæus langt ut på natten kom inn i soveskuret for å **gå til ro** våknet et par kamerater borte i **køyene**. De spurte hva han hadde gjort ute så lenge.

Zachæus svarer: "Ingenting. Jeg har **forresten** skutt kokken."

Kameratene heiste seg opp på albue for å høre bedre.

"Har du skutt ham?"

"Ja."

"Det **var som faen**. Hvor traff du ham?"

"I hodet. Jeg skjøt ham gjennom øret."

"**Det var som satan**. Hvor begravde du ham?"

Vest på prærien. Jeg la avisen mellom hendene hans."

"Gjorde du det!"

Så la kameratene seg ned igjen for å sove.

En stund etter spør en av dem: ""Døde han straks?"

"Ja," svarte Zachæus, nesten straks. Kula gikk gjennom hjernen."

"Ja, det er det beste skuddet," sier kameraten. Går den gjennom hjernen så er det døden."

Så blir det rolig i skuret og alle sover.

Formannen måtte **utnevne** en ny kokk dagen etter. En av kokkens medhjelpere ble sjef. Han var **inderlig** lykkelig over mordet.

Alt går sin gang til høsten. Det ble ikke snakke

knal

naar bed te gaan
de kooien

trouwens

wel verdorie

godverdomme

særlig om kokkens **bortgang**¹, en stakkars **jævelen**² var død, han lå begravd i hvetelandet et sted. Det var ikke mer å gjøre med det.

aanstellen

enorm

Da oktober kom dro Billybonys arbeidere ned til nærmeste by for å drikke og etterpå skilles. Alle var i bedre humør enn **noensinne** i dette øyeblikket og de **omfavnet**¹ og trakterte hverandre **av godt hjerte**².

¹ overlijden; ² kerel

"Hvor reiser du hen, Zachæus?"

ooit

"Jeg reiser litt lenger vest," svarer Zachæus. "Til Wyoming, kanskje. Men **til vinteren** begynner jeg i **tømmerskogene** igjen.

¹ omarmden

van ganser harte

"Så treffes vi der. **Farvel så lenge**, Zachæus. God reise!"

komende winter

de houtkap

Og kameratene drar i alle retninger ut i det store yankeelandet. Zachæus til Wyoming.

tot weerziens

Og prærien ligger igjen som et endeløst hav der oktobersolen skinner over med lange stråler som ser ut som **sylor**.

priem

Daniel Webster (1782 – 1852) was een invloedrijk Amerikaans politicus en minister van Buitenlandse Zaken

Novellen "Zachæus" skildrer arbeidernes harde **levetår** på Billybony hvetefarm og kampen om de små godene. I det tette **fellesskapet** som mennene må leve i, blir den store og sterke kokken kalt Polly, og den **skrøpelige**¹, men **stae**² arbeideren Zachæus bitre fiender.

levensomstandigheden

leefgemeenschap

¹ gebrekkige; ² koppige

I det ville Vesten er mord ikke uvanlig, det er **villmarkens lover** som gjelder, og arbeidet fortsetter som før. Robert Ferguson tolker i **Gåten** Knut Hamsun de andre arbeidernes stoiske holdning til Zachæus' ultimate hevn med at alle er "skjønt enige i at rettferdigheten har skjedd fyldest."

wetten van de bush

het raadsel

Karakterene og hendelsene i "Zachæus" er sannsynligvis **oppdiktet**, men den autentiske beskrivelsen av den endeløse prærien og arbeidernes utmattende dager på hveteåkrene under stekende sol, gjør at fortellingens karakterer fremstår som veldig livaktige.

Mari Klette, De gamle fortellingens nye liv. Et bokhistorisk blikk på Knut Hamsuns novellesamling Kratskog (Oslo, 2018).

verzonnen

Drømmekvinnen???

Dette er et **utdrag**¹ fra ei **heimkunnskapsbok**² fra tidlig på 50-tallet (seriøst!!!). Denne **lærdommen**³, som er rettet til kvinnen, er **artig** å lese og samtidig gode(?) tips til kvinnen for å få et lykkelig **samliv**)

Få arbeidet unnagjort:

Planlegg oppgavene dine nøye, og hold et øye med klokken. Bli ferdig en time før han ventes å komme hjem. Mannen føler ikke at varmen strømmer mot ham når han hører deg bryte ut "Er du hjemme allerede?"

Ha middagen klar:

Planlegg et deilig måltid allerede kvelden før. Da viser du at du bryr deg om ham og hans behov. De fleste menn er sultne når de kommer hjem og en god middag er en del av den nødvendige velkomsten.

Forbered deg selv:

Bruk et kvarter til å hvile slik at du er **opplagt** når han kommer hjem. Da blir du også glad for å se ham, i stedet for at du er for sliten til å bry deg. Glem alle bekymringer du måtte ha og vær evig takknemlig for at du har mannen som snart kommer inn døren.

Mens du hviler kan du tenke på avtaler og ting du kan gjøre for å gi han en **åndelig**¹ **oppløfting**². Når du står opp, **ta hånd om** utseendet ditt. Fiks på sminken, sett et **bånd** i håret og se frisk og opplagt ut. Han har nettopp vært sammen med mange frustrerte og arbeidstrette mennesker. Vær litt mer festlig og interessant enn vanlig. Han kan trenge en oppkvikker etter den lange arbeidsdagen.

Rydd vekk rotet:

Ta en siste tur gjennom huset før han kommer hjem, samle opp skolebøker, leker, papir osv. i en **bøtte** eller søppelkurv og legg dem i soverommet for senere sortering. Så går du over bordene med en **støvklut**. Mannen i ditt liv må føle at han har kommet til et sted med ro og orden, og det vil få deg til også å føle deg mer avslappet. Å ha orden i huset er nok en måte for deg å vise ham at du virkelig bryr deg om hans hjemkomst.

¹ uittreksel; ² boek over huishoudkunde; ³ wijsheid leuk relatie

maak ... af

in goed humeur

¹ geestelijke; ² stimulans zorg voor lint

de rommel

emmer

stofdoek

Forbered barna:

Bruk noen få minutter på å vaske barnas hender og fjes (dersom de er små), kam håret deres og skift klærne dersom de er skitne. Barna er hans små skatter, og de bør se slik ut.

Eliminer all lyd:

Legg spesielt merke til dette dersom mannen din må kjøre i rushtrafikken. Når han kommer hjem, eliminer all lyd fra vaskemaskinen (selvsagt **dersom** denne står på.) Oppfordre barna til å være stille når han kommer. La dem **bråke** litt på forhånd, slik at de får det ut av systemet sitt.

besteed hier speciaal aandacht aan
indien

lawaaai maken

Vær glad for å se ham:

Motta ham med et varmt smil og vær lykkelig. Si at det er bra å ha ham hjemme. Dette kan tilføre **ytterligere** verdi til dagen hans. Han trenger all romantikken han kan få fra deg.

nog meer

Ikke!!

Ikke motta ham med problemer eller klager. Løs problemene før han kommer hjem, hvis ikke, vent med dem til kvelden kommer.

Også, ikke klag dersom han kommer sent hjem til middagen. Regn dette som et lite problem i forhold til hva han kan ha gjennomgått på jobben den dagen. Ikke la barna **oversvømme** ham med problemer eller krav. Bare la dem hilse kort på faren deres.

overstelpen

Vær hyggelig med ham:

Gi ham **godstolen** eller foreslå at han hviler seg litt i soverommet. Ha en kjølig eller varm drikk klar for ham. Tilby deg gjerne å massere føttene hans, men ikke insister på dette. Snakk til ham med en myk og avslappende stemme. La ham slappe av.

zijn luie stoel

Hør på ham:

Du har kanskje et dusin ting å fortelle ham, men hans hjemkomst er ikke det korrekte tidspunktet. La ham snakke først, så hører han bedre på hva du har å fortelle ham senere.

La kvelden være hans:

Klag aldri dersom han ikke tar deg med ut på restaurant

eller i teateret. Prøv å forstå hans stressende og trykkende verden isteden, hans behov for å være hjemme og for å kunne slappe av. Er han sur eller irritabel, ikke **slå tilbake**. Igjen, forstå hans stressende verden.

Målet:

Prøv å gjøre deres hjem til et sted med ro og orden der mannen din kan forfriske seg selv i kropp og ånd. Gjør du dette vil han heller være sammen med deg enn noe annet i verden og han vil bruke all sin fritid på deg og barna. Forsøk å leve etter disse reglene for hjemkomst og se hva som skjer. Dette er den rette måten å få en mann hjem til deg på, ikke ved å klage og være til irritasjon.

riposteer

Roboten Robin tar hånd om bestemor

I vårt **aldrende** samfunn ønsker mange å bli boende hjemme selv om de ikke er i stand til å klare seg selv. Robot-teknologien som en EU-finansiert gruppe har utviklet, tilbyr en sikker og **rimelig** løsning på dette problemet.

En robot assisterer eldre mennesker i hjemmene sine, setter dem i forbindelse med familie, venner og helsepersonell, mens brukervennlig **utstyr** og sensorer gjennom hele huset holder et øye med personens helse og aktiviteter. Systemet er ventet å være på markedet og i kommersiell produksjon **innen** utgangen av 2015.

neemt ... onder zijn hoede

verouderende

betaalbare

apparatuur

voor

Vidunderlige nye verden

Als "tegenjij" voor deze optimistische toekomst(?)visie een heel bekend fragment uit Huxley's roman Brave New World

*I Vidunderlige nye verden møter vi et samfunn hvor ingen mennesker blir født på vanlig måte lenger, de blir produsert i laboratorier **alt etter som** hva de skal brukes til.*

al naargelang

*Menneskene blir delt inn i Alfaer, Betaer, Deltaer, Gammaer og Epsiloner. Jo lavere klasse de har, jo lavere IQ: Alfaene og Betaene er høyere utdannede eller kontorarbeidere, mens Gammaene, Deltaene og Epsilonene er arbeidere og uten **evne** til å tenke selvstendig.*

vermogen

Hver klasse går i sine spesielle farger som skiller dem fra hverandre.

BARNEPLEIE-AVDELINGEN. NEO-PAVLOVIANSK KONDISJONERINGSROM, stod det på et **skilt**.

kinderverzorgings-
scholings-
bord

Direktøren åpnet en dør. De var i et stort, nakent rom, meget lyst og solfylt, for hele sydveggen bestod av bare glass. Et halvt dusin **pleiersker** kledd i den reglementerte uniform, hvit jakke og lange **benklær** av **kunstsilke**, håret aseptisk gjemt under hvite kapper, holdt på å sette fram **mugger**¹ med roser i en lang **rad**² tvers over gulvet. Svære mugger helt fulle av blomster.

verpleegsters
broek
kunstzijde
¹ kannen; ² rij

Tusenvis av kronblad, runde og silkeglatte som kinnene på **utallige** små engler, dog ikke bare lyse og ariske engler, men også gule kinesere og meksikanere og noen som så helt **apoplektiske** ut av å ha blåst på himmelske trompeter, og noen dødbleke som gravens hvite marmor.

talloze

een beroerte nabij

Pleierskene rettet seg opp i givakt da **D.U.K.** kom inn.

*Direktor Utleknings- og
Kondisjoneringsanlegg (Directeur
van de Uitbroed- en
Conditioneringsinstelling)*

"Sett fram bøkene," sa han kort.

Stille **adlød** pleierskene hans ordre. Mellom muggene med roser ble nå bøkene satt opp – barnebøker i stort format, alle sammen **innbydende** åpnet slik at de

gehoorzaamden

viste fram **fargelagte** bilder av dyr, fisker og fugler.

"Bring inn barna."

De skyndte seg ut og kom tilbake et par minutter etter, hver pleierske med et høyt **stativ** på hjul, og i hvert av dem lå der fire åtte måneder gamle barn på **nettingbunner**. Alle var nøyaktig like (en **bokanowsky-gruppe**, åpenbart) og alle (da de var av Delta-kasten) kledd i kaki.

"Sett dem ned på gulvet."

Barna ble **lempet** ned.

"Snu dem nå slik at de kan se blomstene og bøkene."

Da barna var snudd, ble de plutselig stille, så begynte de å **krabbe bortover** gulvet, tiltrukket av disse skjønne farger, disse muntre og skinnende figurer på hvitt papir. Som de arbeidet seg nærmere, tittet solen fram etter et øyeblikk å ha gjemt seg bak en sky. Rosene flammet opp som av en indre glød, de skinnende sider i bøkene fikk en ny **forklaret** glans. Fra raden av de **kravlende** unger høstes små ivrige hyl. De **gurglet**¹ og **kvitret**² av fryd.

Direktøren gned seg i hendene.

"Utmerket!" sa han, "det der kom **som bestilt**."

De som krabbet forttest, var alt ved målet. Små hender strakte seg usikre ut, følte på rosene, klemte så til så bladene falt av og **krammet** de fargerike sidene i bøkene. Direktøren ventet til alle var lykkelig **opptatt**.

"**Pass nøye på**," sa han, løftet hånden og gav signalet.

Overpleiersken som stod ved en apparattavle i den andre enden av rommet, slo over en **bryter**.

Det kom en voldsom eksplosjon. En sirene hylte, skarpere og skarpere, alarmklokker **ringte sinnssykt**.

Barna **fór**¹ sammen, skrek; ansiktene var **fortrukket**² av angst.

uitnodigend
kleurig

rek

gaas
een groep van onderling
verwisselbare mensen

verplaatst

kruipen over

heldere
kruipende
¹ gorgelden; ² kwetterden

als geroepen

verkreukelden
bezig

let goed op

de hoofdverpleegster
schakelaar

gingen ongelooflijk tekeer

"Og nå," ropte direktøren gjennom den øredøvende larm, "skal vi **feste**¹ **lærdommen**² de har fått, med et mildt elektrisk støt."

¹ krompen ineen; ² verwrongen

Igien hevet han hånden, og overpleiersken slo over en annen bryter. Ungehylene forandret plutselig karakter. Det var noe fortvilet, nesten vanvittig i de skarpe, **halvkvalte** skrik de nå gav fra seg. De små kroppene **vred på seg**¹ og stivnet, **lemmene**² **rykket**³ som beveget av usynlige **snorer**⁴.

¹ instampen; ² de les

"Vi kan elektrifisere hele den delen av gulvet," forklarte direktøren. "Men det kan være nok," signaliserte han til pleiersken. Eksplosjonen **oppførte**, ringingen stoppet, sirenehylet sank ned gjennom toneskalaen og døde bort. De **forvridde** kroppene sluppet av, og det som hadde vært gråt og hyl av **sinnssyke** unger, gikk over til å bli det normale brøl av angst.

half gesmoorde

¹ kronkelden; ² de ledematen

³ bewogen zich convulsief

⁴ touwen

"Vis dem blomstene og bøkene igjen."

hield op

verwrongen

Pleierskene adlød, men da de nærmet seg med rosene og de muntert fargede bilder av **pusekatter** og **kykkelikyer**¹ og **bæ-bæ-lam**², vek barna tilbake i redsel, og brølet steg i styrke.

waaninnige

"Legg merke til det," sa direktøren triumferende.

poesjes

¹ kippetjes; ² lammetjes

Bøker og larm, blomster og elektriske støt – disse inntrykk var alt koblet sammen i barnas **sinn**, og etter 200 **gjentagelser** av den samme eller lignende leksjoner ville forbindelsen være **uoppløselig**. Hva mennesket har forenet, kan naturen ikke **atskille**.

geest

herhalingen

onverbrekelijk

scheiden

"De vil vokse opp med det som psykologene pleide å kalle et 'instinktmessig' hat til bøker og blomster. Uforanderlig kondisjonerte refleks-reaksjoner. De vil være fri for bøker og botanikk for resten av livet."

Direktøren henvendte seg til pleierskene: "Ta dem vekk."

Stadig hylende ble kakiungene lagt på hyllene i stativene og **trillet ut**. Det var en lukt av sur melk og en velgjørende stillhet etter dem.

En av studentene rakte opp hånden: han innså meget godt at man ikke kunne la folk av lav kaste **sløse bort** samfunnets tid på bøker, og at det alltid var en risiko for at de ville lese noe som kunne ha en uønsket, dekondisjonerende virkning på deres reflekser, men ... nei, han kunne ikke forstå dette med blomstene. Hvorfor ta det **besvær** å gjøre det psykologisk umulig for Delta'er å like blomster?

nog altijd
naar buiten gerold

D.U.K. forklarte tålmodig saken. Når en fikk disse barna til å skrike ved synet av en rose, så var det ut fra økonomiske prinsipper. For ikke så svært lenge siden (omtrent 100 år) ble Gamma'er, Delta'er og endog Epsilon'er kondisjonert til å like blomster – vill natur i alminnelighet og blomster **i særdeleshet**. Ideen var å få dem til å reise på landet så ofte som mulig for **derved** å øke bruken av transportmidlene.

verkwisten

moeite

"Økte de ikke bruken av transportmidlene da?"

in het bijzonder

"Jo, en hel del," svarte D.U.K. "Men ingenting annet."

daarmee

Ville blomster og landskaper, understreket han, har en alvorlig feil: de er gratis. Kjærlighet til naturen **sysselsetter** ikke industrien. Det ble besluttet å avskaffe naturgleden, iallfall blant de lavere klasser, avskaffe naturgleden, men ikke tendensen til å bruke transportmidlene. For selvsagt var det viktig at de skulle fortsette å reise på landet, selv om de hatet det. Problemet var å finne et økonomisk sunnere **grunnlag** for å bruke transportmidlene enn kjærlighet til blomster og landskaper. Det ble da også funnet.

geeft werk aan

"Vi kondisjonerer massene til å hate landet," sluttet direktøren. "Men på samme tid kondisjonerer vi dem til å like all slags landlig sport, samtidig som vi passer på at all slik sport skal drives med bruk av dyre apparater. På den måten sysselsetter de så vel industrien som transportvesenet. Derfor disse elektriske støt."

basis

(oversatt av Georg Brochmann)

Verdens største sjørøverskatt

Stine Jørgensen

Verdens største **sjørøverskatt** – til sammen 800 tønner med gull og edelstener – kan være funnet på Robinson Crusoe-øya i **Stillehavet**.

Helt moderne teknologi, utviklet av selskapet Wagner Technologies, har **bidratt** til å avsløre skattens **skjulested**. Den spesialkonstruerte roboten Arturito, som fikk navnet sitt etter R2-D2 i Starwars-filmene, kan "se" 15 meter ned under **jordoverflaten**. De bildene som **skattejegerne** har fått opp på dataskjermen, har forbløffende likhetstrekk med tønnene som skal ligge nedgravd på øya.

Roboten er laget i Chile og har tidligere vært brukt for å finne nedgravde lik og skjulte **våpenlagre**.

Øya der skatten ligger begravet, er kjent under navnet Juan Fernández-øya. For å øke turismen ble øya i 1966 omdøpt til Robinson Crusoe-øya. Det var nemlig her skotten Alexander Selkirk ble satt i land og levde i fire år. **Hendelsen**¹ ble **udødeliggjort**² i den berømte boka om Robinson Crusoe.

Krangel om skatten

Funnet av den gigantiske sjørøverskatten har skapt store bølger i Chile. En chilensk lov sier at skattejegere kan få beholde halvparten av skattene som de finner, mens en annen lov sier at staten kan beholde alt hvis skatten har arkeologisk verdi.

Wagner Technologies nekter å oppgi detaljer om **funnstedet** før selskapet får løfter om at de selv får beholde 50 prosent av verdiene.

De chilenske myndighetene kunngjør at det ikke er aktuelt å gi bort verdier til "**grådige** selskaper", siden skatten tilhører hele det chilenske folk. Og fordi øya er en nasjonalpark, slår Chiles president fast at Wagner Technologies **uansett** ikke vil få lov til å grave etter skatten med noe annet enn teskje.

Troverdige kilder

Funnet på Robinson Crusoe-øya skal ha en verdi på **om lag** 60 milliarder norske kroner. Nyheten **har fått bred omtale** i flere utenlandske aviser. Ifølge en britisk

zeeroversschat

de Grote Oceaan

bijgedragen
schuilplaats

het aardoppervlak
de schattenjagers

wapenmagazijnen

¹ de gebeurtenis; ² voor de
eeuwigheid bewaard

de vindplaats

inhalige

hoe dan ook

ongeveer
is uitgebreid besproken

avis er årets melding om skattefunn mer troverdig enn tidligere **påstander**.

beweringen

Jakten på skatten **har pågått** i mange tiår, og det har ikke manglet på meldinger fra folk som hevder å ha funnet den. Utstyrt med gamle spanske kart har eventyrlystne skattejegere gravd så mye at lokalbefolkningen er blitt skeptiske til alle rykter om skattefunn.

is aan de gang

En chilensk avis hevder at Wagner Technologies neppe har funnet noen skatt i det hele tatt, fordi det ikke finnes roboter som kan identifisere gull og edelstener som er dypt nedgravd i jorda. En annen chilensk avis skriver at Wagner-selskapet har fått mye medieomtale av roboten sin, og at det nok har vært **hovedhensikten** med å fortelle at sjørøverskatten er funnet.

hoofddoel

Skatt fra 1700-tallet

Mange mener at sjørøverskatten på Robinson Crusoe-øya **opprinnelig** tilhørte den spanske kronen. Spania var den viktigste kolonimakten i Latin-Amerika på 1600-tallet og 1700-tallet.

oorspronkelijk

Men da den spanske sjøkapteinen Juan Esteban i 1714 fikk i oppdrag å flytte Spanias skatter hjem til Europa, sørget kapteinen for å grave ned det aller meste av skatten på en av strendene på Robinson Crusoe-øya.

I 1761 fikk engelskmannen Cornelius Webb i oppdrag å frakte skatten til London. Oppdraget fikk han av den berømte lord Anson, som på en av sine reiser hadde **fått snusen i** hvor skatten lå begravd.

lucht krijgen van

Men deler av Webbs mannskap gjorde mytteri, så etter å ha funnet skatten, måtte Webb grave ned de 800 tønnene et nytt sted på øya, **visstnok** flere kilometer inne på land. Den nøyaktige beliggenheten ble beskrevet i tre kodete brev, som senere forsvant.

ongetwijfeld

Leesoefening bij "Verdens største sjørøverskatt"

1. Hva heter roboten som skal ha oppdaget sjørøverskatten?

- A Wagner Technologies
- B Arturito
- C R2-D2
- D Starwars

2. Sjørøverskatten skal være funnet ved hjelp av den spesialkonstruerte roboten. Nevn to andre funn som er gjort ved hjelp av denne roboten.

—

3. Hvordan har de chilenske myndighetene reagert på nyheten om et mulig skattefunn på Robinson Crusoe-øya?

- A De har sendt arkeologer med teskjeer til øya.
- B De har lovet skattejegerne halvparten av skatten.
- C De har bestemt at skatten skal tilhøre Chiles innbyggere.
- D De har kjøpt inn en robot for å lete etter skatten.

4. En av mellomtitlene i nyhetsartikkelen er "Troverdige kilder". Hvilket av disse forslagene kunne ha passet like bra som mellomtittel?

- A "Robot har funnet gull og edelstener"
- B "Nasjonal begeistring i Chile"
- C "Uenighet om skattefunn i pressen"
- D "Avisene nekter å skrive om skatten"

Anansi og visdom

For lenge, lenge siden visste ikke folk noen ting. De visste ikke hvordan man **dyrket** jorda, de kunne ikke veve **tøy** eller lage redskaper av jern. Det var guden Nyame oppe i himmelen som hadde all verdens **visdom**¹. Han gjemte den i en **leirkrukke**².

bewerken
textiel

¹ kennis; ² kruik

En dag bestemte Nyame seg for å gi krukka med visdom til Anansi. Hver gang Anansi så i krukka lærte han noe nytt. Det var spennende!

Grådige Anansi tenkte: "Jeg gjemmer krukka i toppen av et høyt tre. Sånn kan jeg ha den helt for meg selv!" Han **spant** en lang tråd, bandt den rundt leirkrukka og knyttet den om **livet**. Og begynte å klatre. Men det var vanskelig å klatre i treet med krukka som slo **borti** knærne hans hele tiden.

hebberige

spon
zijn middel

Den lille sønnen til Anansi hadde stått og sett på ved foten av treet. "Hadde det ikke vært lettere å klatre med krukka på ryggen i stedet?" sa han. Anansi prøvde å binde fast leirkrukka full av visdom på ryggen. Og da ble det jo mye lettere.

Snart var han oppe i toppen av treet. Men så **stusset** han og tenkte: "Det var jo jeg som skulle ha all denne visdommen, men nå var sønnen min **lurere** enn meg!" Anansi ble så sint at han kastet krukka ned fra treet.

viel ... stil

leper

Den gikk i tusen **knas**¹ på **bakken**². Da ble det **fritt**³ for alle å dele visdommen. Og slik lærte folk å dyrke jorda, veve klær og lage redskaper av jern, og alle de andre tingene folk vet hvordan de skal lage.

¹ scherven; ² de grond; ³ gratis

:

Å arve kameler

Det fortelles at en eldre beduin var død og etterlot seg tre sønner og en **formue** på 17 kameler. Hans siste vilje var at kamelene skulle fordeles mellom sønnene på følgende vis: Den eldste skulle få halvparten, den nest eldste en **tredel**¹ og den yngste en **niendedel**².

Derved sto de tre **sørgende** sønnene overfor et tilsynelatende **uløselig** problem: En formue på 17 kameler er verken **delelig** med to, tre eller ni. Ingen våget å sette seg opp mot farens **bestemmelse**, men de ville heller ikke **gi avkall**¹ på noe av sin **rettmessige**² arv. I sin nød gikk de til en gammel **vismann** for å be om råd.

Han tenkte lenge over saken, og da de møttes igjen, sa han følgende: "For å hjelpe dere i denne ulykksalige situasjon, og fordi deres far var en **hedersmann**, **forærer** jeg dere min egen, gamle kamel, slik at den **går inn i** arven. Da har dere 18 kameler å dele. Nå får den eldste av dere halvparten, altså ni kameler. Den nest eldste får en tredel, som utgjør seks kameler, mens den yngste får en niendedel, eller to kameler. Og ni + seks + to utgjør til sammen 17, altså det antallet dere skulle arve **opprinnelig**. Når alt nå er løst, tar jeg min egen gamle kamel og går!"

Så **vandret** han av gårde og forsvant mellom **sanddynene** i den store ørkenen.

fortuin

¹ derde; ² negende

bedroefde

onoplosbaar

deelbaar

beslissing

¹ afstand doen van

² rechtmatige

wijze (man)

achtenswaardige man

schenk

deel uitmaakt van

oorspronkelijk

slenterde

de duinen

Svarene

1. Hva heter roboten som skal ha oppdaget sjørøverskatten?

- A Wagner Technologies
- B** Arturito
- C R2-D2
- D Starwars

2 Sjørøverskatten skal være funnet ved hjelp av den spesialkonstruerte roboten. Nevn to andre funn som er gjort ved hjelp av denne roboten.

- nedgravde lik
- skjulte våpenlagre

3. Hvordan har de chilenske myndighetene reagert på nyheten om et mulig skattefunn på Robinson Crusoe-øya?

- A De har sendt arkeologer med teskjeer til øya.
- B De har lovet skattejegerne halvparten av skatten.
- C** De har bestemt at skatten skal tilhøre Chiles innbyggere.
- D De har kjøpt inn en robot for å lete etter skatten.

4. En av mellomtitlene i nyhetsartikkelen er "Troverdige kilder". Hvilket av disse forslagene kunne ha passet like bra som mellomtittel?

- A "Robot har funnet gull og edelstener"
- B "Nasjonale begeistring i Chile"
- C** "Uenighet om skattefunn i pressen"
- D "Avisene nekter å skrive om skatten"

Colofon

"Verdens største sjørøverskatt" is een "eksempeloppgave" van de "Nasjonale prøver Lesing 8. trinn 3"

"Anansi og visdom" is een sprookje uit Ghana, vertaald door Finn Stranger-Johannessen; bron: African Storybook; This work is licensed under a Creative Commons Attribution 3.0 International License.

Voor de citaten geldt het zgn. "citaatrecht".

Inhoud

En hendelse ved Owl Creek-broen (Ambrose Bierce).....	2
Hamsun refusert!.....	10
Drømmekvinnen???	26
Roboten Robin tar hånd om bestemor.....	29
Vidunderlige nye verden.....	30
Verdens største sjørøverskatt.....	34
Anansi og visdom.....	37
Å arve kameler.....	38
Colofon.....	40
Inhoud.....	41